

ตรรกะ : การให้เหตุผลทางกฎหมาย
Logic : Legal Reasoning

จูเลียบ ชูเสื่อหิง*
Juleab Chusuahueng

* ประธานหลักสูตรนิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

บทคัดย่อ

งานการศึกษานี้มุ่งทำความเข้าใจตรรกะการให้เหตุผลทางกฎหมาย โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิจัยเอกสาร ได้แก่ หนังสือ ตำรา คำพิพากษาศาลฎีกา เพื่อใช้สำหรับการสังเคราะห์ เพื่อการสร้างข้อสรุป (Generalization) ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์พบว่า หลักการการให้เหตุผลทางกฎหมายมี 3 กรณีคือ ได้แก่ การให้เหตุผลแบบนิรนัย) การให้เหตุผลแบบอุปมัย และการให้เหตุผลแบบเทียบเคียง

คำสำคัญ : ตรรกะ, การให้เหตุผล, กฎหมาย

Abstract

This study aimed to understand the law reasoning logic. It was the quantitative research by study documentary research such as books, textbooks, the supreme-court judgments. It was analyzed by data synthesis method to make the generalization. The research found that there were 3 law reasoning logics such as the deductive reasoning, the inductive reasoning and the analogy reasoning.

Keywords : Logic, Reasoning, Law

บทนำ

เมื่อพิจารณาหลักการให้เหตุผลทั่วไปมี 2 กรณีคือ การให้เหตุผลแบบนิรนัย (Deductive reasoning) และแบบอุปมัย (Inductive reasoning)

การให้เหตุผลแบบนิรนัย (Deductive reasoning) เป็นการให้เหตุผลที่มีความรู้เดิมหรือความรู้หลักอยู่แล้ว โดยเอาความรู้หลักไปหาข้อสรุปของความรู้ย่อย

ตัวอย่าง	ความรู้หลัก	มนุษย์ทุกคนต้องตาย
	ชื่อย่อย	โสกราตีสเป็นมนุษย์
	ข้อสรุป	โสกราตีสต้องตาย

จะเห็นได้ว่าการให้เหตุผลแบบนิรนัยเป็นการให้เหตุผลโดยอาศัยความรู้เดิม ซึ่งเป็นความรู้ทั่วไป แล้วนำความรู้นั้นไปหาข้อสรุปอันเป็นความรู้ที่มีลักษณะเฉพาะ

การให้เหตุผลแบบอุปมัย (Inductive reasoning) เป็นการให้เหตุผลโดยใช้ชื่อย่อยเพื่อมุ่งไปสู่ความรู้หลัก ซึ่งตรงกันข้ามกับการให้เหตุผลแบบนิรนัย

ตัวอย่าง	ชื่อย่อย 1 ก.	นักศึกษาวิชากฎหมายแต่งกายเรียบร้อย
	ชื่อย่อย 2 ข.	นักศึกษาวิชากฎหมายแต่งกายเรียบร้อย
	ชื่อย่อย 3 ค.	นักศึกษาวิชากฎหมายแต่งกายเรียบร้อย
	ชื่อย่อย 4 ง.	นักศึกษาวิชากฎหมายแต่งกายเรียบร้อย
	ข้อสรุป	นักศึกษาวิชากฎหมายแต่งกายเรียบร้อย

จะเห็นได้ว่าการให้เหตุผลแบบอุปมัยนั้นก่อให้เกิดความรู้ใหม่ โดยสังเกตหรือพิจารณาจากข้อเท็จจริงปลีกย่อยแล้วก่อให้เกิดข้อสรุปที่เป็นความรู้หลัก

การนำหลักการให้เหตุผลมาปรับใช้กับการให้เหตุผลทางกฎหมาย

หากพิจารณาการนำหลักการให้เหตุผลมาปรับใช้กับการให้เหตุผลทางกฎหมายแบ่งออกได้เป็น 3 กรณีคือ (ภูมินทร์ บุตรอินทร์, 2553 :103)

1. การให้เหตุผลแบบนิรนัย (Deductive reasoning) นำมาใช้กับการให้เหตุผลทางกฎหมายโดยตรง โดยเฉพาะในระบบประมวลกฎหมาย(Civil law) เปรียบเสมือนว่าตัวบทกฎหมายคือความรู้หลัก ส่วนข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นคือข้อย่อย และผลในทางกฎหมายจากข้อเท็จจริงคือข้อสรุป

ตัวอย่าง 1 ความรู้หลัก ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 288 ผู้ใดฆ่าผู้อื่น
ข้อย่อย ก. ใช้ปืนยิง ข. ตาย
ข้อสรุป ก. มีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 288

ตัวอย่าง 2 ความรู้หลักประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 288 ผู้ใดฆ่าผู้อื่น
ข้อย่อย ก. ใช้ปืนยิงตัวเองตาย
ข้อสรุป ก. ไม่มีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา
288 (การที่ ก. ยิงตัวเองเป็นการฆ่าตัวตาย ไม่ใช่ฆ่าผู้อื่น)

จะเห็นได้ว่าการให้เหตุผลแบบนิรนัย เมื่อนำมาปรับใช้กับระบบประมวลกฎหมายคือการเอากฎหมายมาปรับใช้กับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นว่าจะมีผลในทางกฎหมายอย่างไร

2. การให้เหตุผลแบบอุปมัย (Inductive reasoning) ในระบบ Common law หลักกฎหมายเกิดจากคำพิพากษาของศาล(Judge made law) ซึ่งศาลค้นหาหลักกฎหมายจากคำพิพากษาในคดีก่อนๆ ที่ได้ตัดสินไว้ หลักกฎหมายที่ได้รับการยอมรับแต่ตัดสินตามถือว่าเป็นบรรทัดฐาน (Precedent) (หยุดแสงอุทัย, 2552: 8) การที่ศาลค้นหาหลักกฎหมายจากคดีก่อนๆ เป็นการให้เหตุผลแบบอุปมัย

ระบบประมวลกฎหมาย แม้ศาลไม่ต้องค้นหาหลักกฎหมายเพราะมีกฎหมายลายลักษณ์อักษรให้ศาลปรับใช้ได้อยู่แล้ว แต่ก็มีกรมนำการให้เหตุผลแบบอุปมัยมาใช้ด้วยเช่นกัน เช่น

1.การค้นหาเจตนารมณ์ของกฎหมาย ข้อเท็จจริงที่ช่วยในการค้นหาเจตนารมณ์ของกฎหมาย เช่น เหตุผลของผู้ร่างกฎหมายคำปรารภ หมายเหตุท้ายกฎหมาย รายงานการประชุมการร่างกฎหมาย ระบบการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น การค้นหาข้อเท็จจริงจากตัวอย่างข้างต้นเปรียบเสมือนข้อเท็จจริงปลีกย่อยที่นำไปสู่หลักคือเจตนารมณ์ของกฎหมาย

2.การค้นหาหลักกฎหมายทั่วไป เป็นการพิจารณาจากบทกฎหมายแต่ละมาตราเพื่อหากหลักทั่วไปของกฎหมายนั้น

ตัวอย่าง ข้อ้อย 1 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 407 บัญญัติว่า “บุคคลใดได้กระทำการอันใดตามอำเภอใจเหมือน หนึ่งว่าเพื่อชำระหนี้ โดยรู้อยู่ว่าตนไม่มีความผูกพันที่จะต้องชำระ ท่านว่าบุคคลผู้นั้นหาสิทธิจะได้รับคืนทรัพย์ไม่”

ข้อ้อย 2 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145 บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยการอุทธรณ์ฎีกา และการพิจารณาใหม่ คำพิพากษาหรือคำสั่งใด ๆ ให้ถือว่าผูกพันคู่ความในกระบวนการพิจารณาของศาลที่พิพากษาหรือมีคำสั่ง นับตั้งแต่วันที่ได้พิพากษาหรือมีคำสั่ง จนถึงวันที่คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นได้ถูกเปลี่ยนแปลง แก้ไข กลับหรืองดเสีย ถ้าหากมี”

ข้อ้อย 3 ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 61 บัญญัติว่า “ผู้ใดเจตนาจะกระทำต่อบุคคลหนึ่ง แต่ได้กระทำต่อบุคคลหนึ่งโดยสำคัญผิด ผู้นั้นจะยกเอาความสำคัญผิดเป็นข้อแก้ตัว ว่ามิได้กระทำโดยเจตนาหาได้ไม่”

ข้อย่อ 4 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 บัญญัติว่า “ในการพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ศาลจำต้องถือข้อเท็จจริง ตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา”

ข้อสรุป ระบบกฎหมายไทยมีหลักกฎหมายทั่วไปเรื่อง “หลักกฎหมายปิดปาก (Estoppel principle)”

3. การให้เหตุผลแบบเทียบเคียง (Analogy reasoning) เป็นหลักการให้เหตุผลโดยการเทียบเคียงความเหมือนกัน กล่าวคือหากข้อเท็จจริงเหมือนกัน ต้องปรับใช้กับกฎหมายเดียวกันและผลของการปรับใช้กฎหมายก็ต้องเหมือนกัน ด้วย (วิชา มหากุณ, 2549: 60)

การให้เหตุผลแบบเทียบเคียงจะเน้นที่ผลของการเทียบเคียงว่าหากเหมือนกันต้องปรับกับกฎหมายเดียวกันและผลของการปรับใช้กฎหมายต้องเหมือนกัน ต่างกับการให้เหตุผลแบบอุปมัยที่ไม่ได้เน้นที่ผลของการปรับใช้ว่าต้องเหมือนกัน แต่เน้นไปที่การสร้างหรือวางหลักกฎหมาย (ภูมินทร์ บุตรอินทร์, 2553 : 109)

ตัวอย่าง คดี Smith v. Hughe ความผิดตามพระราชบัญญัติ Street offence act ค.ศ. 1959 บัญญัติเอาผิดกับกรณีโสเภณีเดินเตร็ดเตร่หรือซื้อเชิญลูกค้าตามข้างถนนหรือสถานที่สาธารณะ (Street or public place) เพื่อวัตถุประสงค์ในการขายตัว ข้อเท็จจริงโสเภณีเรียกร้องความสนใจจากลูกค้าจากระเบียงหรือหน้าต่างและใช้นิ้วมือเป็นสัญลักษณ์ในการต่อราคา โดยไม่ได้เดินเตร็ดเตร่หรือซื้อเชิญลูกค้าตามท้องถนน ศาลอังกฤษตัดสินคดีนี้โดยเห็นว่าเจตนารมณ์ของกฎหมายคือ “Clean up the street” และกฎหมายไม่ได้กำหนดว่าต้องกระทำในท้องถนนหรือสถานที่สาธารณะ จึงมีความผิดตามกฎหมาย (อักขราทร จุฬารัตน, 2549: 50-51) ซึ่งจะเห็นได้ว่าการซื้อเชิญเพื่อขายตัวข้างถนนหรือสถานที่สาธารณะกับทางระเบียงหรือหน้าต่างมีผลในทางกฎหมาย

เหมือนกันคือไม่ทำให้ “Clean up the street” ดังนั้นผลในทางกฎหมายก็ต้องเหมือนกัน

ข้อจำกัดของการให้เหตุผลแบบตรรกศาสตร์

1. การให้เหตุผลต้องคำนึงถึงระบบกฎหมาย หลักกฎหมายของกฎหมายในแต่ละเรื่อง

กฎหมายอาญามีหลักกฎหมายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะคือ “กฎหมายอาญาไม่มีผลย้อนหลัง”(Nullum crimen nulla poena sine lege or No crime nor punishment without law) ดังนั้นในการให้เหตุผลจะย้อนหลังไปเอาผิดหรือเอาโทษในทางอาญาไม่ได้

รายละเอียดของหลักดังกล่าวประการหนึ่งคือ หากไม่มีกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด และโทษไว้ก่อนกระทำ การกระทำของบุคคลนั้นไม่เป็นความผิดหรือไม่ต้องรับโทษตามกฎหมาย ซึ่งหลักนี้มีผลที่สำคัญคือจะนำหลักกฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่งมาปรับใช้ในคดีอาญาเพื่อให้บุคคลต้องรับผิดหรือรับโทษทางอาญาไม่ได้ (ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, 2552: 25 – 26) ดังนั้นคดีอาญาจะนำหลักการให้เหตุผลแบบเทียบเคียง(Analogy reasoning) มาปรับใช้เพื่อนำกฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่งมาลงตัดสินว่าบุคคลใดกระทำความผิดทางอาญาหรือต้องรับโทษทางอาญาไม่ได้

ตัวอย่าง ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 288 บัญญัติว่า “ผู้ใดฆ่าผู้อื่น...” หาก ก. ใช้ปืนยิงตนเองแต่ไม่ตาย ซึ่งกรณีนี้ไม่มีกฎหมายบัญญัติว่าการฆ่าตนเองเป็นความผิดอาญา จะนำมาตรา 288 ในฐานะที่เป็นบทกฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่งมาปรับใช้เพื่อให้ ก. รับผิดตามมาตรา 288, 80 ไม่ได้

เรื่องนี้ตรงกันข้ามกับคดีแพ่ง หากไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ มาตรา 4 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติให้วินิจฉัยคดีนั้นตามจารีตประเพณีแห่ง

ท้องถิ่น ถ้าไม่มีจารีตประเพณีเช่นนั้น ให้วินิจฉัยคดีอาศัยเทียบบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งและถ้าบทกฎหมายเช่นนั้นไม่มีด้วย ให้วินิจฉัยตามหลักกฎหมายทั่วไป ดังนั้นในคดีแพ่งจึงสามารถนำหลักกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งมาปรับใช้กับคดีได้

หลักกฎหมายปิดปาก (Estoppel principle) หมายถึงการนิ่งถือว่าเป็นการยอมรับ ในทางกฎหมายนั้นมิผลทำให้ผู้ที่นิ่งหมดโอกาสที่จะทำหรือไม่ทำตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ไม่ได้หมายความว่าผู้นั้นจะยอมรับ (วิชา มหาคณ, 2554 : 43) นอกจากนี้ในทางกฎหมายการที่นิ่งถือว่าเป็นการยอมรับหรือไม่นั้นต้องพิจารณาถึงระบบกฎหมายของแต่ละประเทศด้วย เช่น คดีอาญาหากจำเลยไม่ให้การหรือให้การปฏิเสธโดยไม่มีเหตุผลถือว่าจำเลยปฏิเสธ ไม่ถือว่าจำเลยรับ แตกต่างกับคดีแพ่งหากจำเลยไม่ให้การหรือไม่โต้แย้งในประเด็นใด หรือให้การปฏิเสธแต่ไม่มีเหตุผลแห่งการปฏิเสธถือว่าจำเลยรับ

2. การให้เหตุผลต้องสอดคล้องกับเจตนารมณ์ เป้าหมายของกฎหมาย และความยุติธรรม

หากการใช้เหตุผลแบบตรรกศาสตร์แล้วก่อให้เกิดผลไม่ยุติธรรม ก่อให้เกิดผลประหลาด (absurdity) (วิชา มหาคณ, 2554: 42) ก็ไม่ควรแปลความกฎหมายไปในแนวทางดังกล่าว แต่ให้เหตุผลที่จะก่อให้เกิดความยุติธรรม ตัวอย่าง

คดี R V. Allen ค.ศ. 1872 กฎหมายอังกฤษบัญญัติความผิดฐานสมรสซ้อน(Bigamy) (whosoever being married shall marry any other person during the lifetime of the former husband or wife is guilty of an offence)Allen มีคู่สมรสอยู่แล้ว ต่อมาได้ไปแต่งงานกับ Harriet Chouch ประเด็นคือ Allen กระทำความผิดฐานสมรสซ้อนหรือไม่ โดย Allen ต่อสู้ว่าตนไม่ได้กระทำความผิดเพราะตนไม่ได้แต่งงานกับ Harriet Chouch การแต่งงานครั้งที่ 2 เกิดขึ้นไม่ได้เพราะเป็นสิ่งที่กฎหมายห้าม ฉะนั้นตนจึงไม่มีความผิดฐานสมรส

ซ็อน (อักขรাত্র จุฬารัตน, 2549 : 42-43) จะเห็นได้ว่าหากให้เหตุผลตามตรรกะแบบ Allen แล้ว การสมรสครั้งที่ 2 ต้องชอบด้วยกฎหมายด้วย จึงจะมีความผิดฐานสมรสซ้อน ซึ่งจะมีผลทำให้ความผิดฐานสมรสซ้อนไม่อาจเกิดขึ้นได้เลย ศาลต้องตัดสินว่า Allen ไม่มีความผิด คดีนี้ศาลจึงแปลว่าการสมรสครั้งหลัง(shall marry) คือ “to going throught the ceremony” ซึ่งก่อให้เกิดผลที่ยุติธรรมกว่าคดีลักกระแสะไฟฟ้า (ดูเพิ่มเติมในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 877/2501) ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 334 บัญญัติว่า “ผู้ใดเอาทรัพย์สินของผู้อื่นหรือที่ผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วยไปโดยทุจริต ผู้นั้นกระทำความผิดฐานลักทรัพย์” คดีนี้มีประเด็นว่าการที่จำเลยเอากระแสะไฟฟ้าไปเป็นความผิดฐานลักทรัพย์หรือไม่ ประเด็นที่สำคัญคือกระแสะไฟฟ้าเป็นทรัพย์หรือไม่ ซึ่งจำเลยต่อสู้ว่าทรัพย์ที่จะลักได้ต้องเป็นวัตถุมีรูปร่าง แต่กระแสะไฟฟ้าไม่ใช่วัตถุที่มีรูปร่างจึงเอาไปไม่ได้ คดีนี้ศาลฎีกาตัดสินว่ากระแสะไฟฟ้าเป็นทรัพย์ที่ลักกันได้ จำเลยจึงมีความผิดตามมาตรา 334 ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าดูจะยุติธรรมกว่าที่หากขโมยกระแสะไฟฟ้าแล้วไม่เป็นความผิดทางอาญาเลย

กฎหมายเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับเหตุผลการตรรกศาสตร์จึงมีความสัมพันธ์กับการให้เหตุผลทางกฎหมาย ในฐานะที่จะสนับสนุนความเป็นเหตุ เป็นผลของกฎหมาย อย่างไรก็ตามกฎหมายมีลักษณะพิเศษ การนำตรรกศาสตร์มาปรับใช้กับกฎหมายจึงต้องคำนึงถึงลักษณะพิเศษของกฎหมายด้วย โดยเฉพาะความถูกต้อง ความชอบธรรมและความยุติธรรมอันเป็นเป้าหมายของกฎหมาย “เหตุผลคือธรรมะ(Reason is moral) ธรรมะคือเหตุผล เหตุผลจึงเป็นพลังความถูกต้องชอบธรรม เหตุผลไม่ใช่อำนาจ ไม่ใช่ตามอำเภอใจ ไม่ใช่เลือกปฏิบัติ”(ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล, 2549: 120)

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. 2552. คำอธิบายกฎหมายอาญา : ภาคทั่วไป. กรุงเทพฯ :
วิญญูชน.
- วิชา มหาคุณ. 2549. การให้เหตุผลทางกฎหมาย. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ.
- _____. 2554. “ภาษาและเทคนิคแห่งการใช้ภาษากฎหมาย”.วารสาร
กฎหมาย, 29,ฉบับพิเศษ (2554).
- ประสิทธิ์ โฉมวิไลกุล. 2549. “เหตุผลกับกฎหมาย (Reason and law)
Reason is the sense of justice”. วารสารกฎหมาย, 25, ฉบับพิเศษ
(2549).
- ภูมินทร์ บุตรอินทร์. 2553. การใช้เหตุผลทางนิติศาสตร์. กรุงเทพฯ : โครงการ
ตำรา และ เอกสาร ประกอบ การสอน คณะ นิติ ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- หยุด แสงอุทัย. 2552. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อัคราทร จุฬารัตน. 2549. การตีความกฎหมาย. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์กฎหมายไทย.